

III Međunarodni kongres Udruženja zdravstvenih profesionalaca Srbije

**UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA FUNKCIONISANJE
ZDRAVSTVENOG I OBRAZOVNOG SISTEMA**

**ZBORNİK APSTRAKATA
I RADOVA**

26-29. oktobar 2023, Hotel Moravica, Sokobanja, Srbija

ORGANIZATOR KONGRESA

Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije

SPONZORI

SUORGANIZATORI KONGRESA

Visoka zdravstveno-sanitarna škola strukovnih studija „Visan“, Srbija

Univerzitet "Bijeljina" Bijeljina, Bosna i Hercegovina

Медицинска школа „Београд“

Medicinska škola „Beograd“, Beograd

Medicinska škola „Nadežda Petrović“, Zemun

Akademija vaspitačko – medicinskih strukovnih studija, Odsek Čuprija

Asocijacija za dezinfekcija i sterilizacija na Makedonija

Fakulteta za vede o zdravju, Univerza na Primorskem, Izola, Slovenija

Fakultet zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci, Hrvatska

TEHNIČKI ORGANIZATOR

BBN Congress Management d.o.o.

ZBORNİK APSTRAKATA I RADOVA

III Međunarodni kongres UZPS - UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA FUNKCIONISANJE ZDRAVSTVENOG I
OBRAZOVNOG SISTEMA

Izdavač: Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije - UZPS
Beograd, Zemun, Rade Končara 71
Tel/faks: 011/373-19-91
E-mail: predsednica.uzps@gmail.com

Glavni i odgovorni urednik: dr Ivanka Adžić

Priprema i tehnička obrada: BBN Congress Management, Deligradska 9, 11000 Beograd
Tel/Fax: +381(0)11 3629405, 3629402, 2682318
e-mail: bbn@bbn.co.rs, web: www.bbn.co.rs

Štamaprija: BBN Congress Management

Mesto štamanja: Beograd

Godina izdavanja: 2023.

Tiraž: 80

ISBN 978-86-900449-4-8

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

616.98:578.834(082)(0.034.2)
614.2(082)(0.034.2)

МЕЂУНАРОДНИ конгрес Удружења здравствених професионалаца Србије Утицај пандемије COVID 19 на функционисање здравственог и образовног система (13 ; 2023 ; Сокобања)
Zbornik apstrakata i radova [Elektronski izvor] / III Međunarodni kongres Udruženja zdravstvenih profesionalaca Srbije Uticaj pandemije COVID 19 na funkcionisanje zdravstvenog i obrazovnog sistema ; [organizator kongresa Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije] ; [glavni i odgovorni urednik Ivanka Adžić]. - Beograd : Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije - UZPS, 2023 (Beograd : BBN Congress Management). - 1 elektronski optički disk (DVD) ; 12 cm

Sistemska zahtevi: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovne strane dokumenta. - Tiraž 80. - Radovi na više jezika. - Tekst lat. i ćir. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Summaries.

ISBN 978-86-900449-4-8

a) Ковид 19 -- Зборници б) Здравство -- Зборници

COBISS.SR-ID 128126985

SADRŽAJ

NAŠE ISKUSTVO U ORGANIZOVANJU NASTAVE TOKOM COVID PANDEMIJE.....	9
Dragana MATANOVIĆ, Medicinski fakultet Univerzitet u Beogradu, Srbija	
NAUČNA ISKUSTVA STEČENA TOKOM PANDEMIJE INFEKCIJA IZAZVANE SARS-COV-2 VIRUSOM	12
Vladimir JURIŠIĆ, Fakultet medicinskih nauka, Univerzitet u Kragujevcu, Srbija	
PANDEMIJA COVID 19 NA PODRUČJU TUZLANSKOG KANTONA.....	13
Amila ŠIŠIĆ, Zavod za javno zdravstvo Tuzlanskog kantona, Tuzla	
EFIKASNOST NASTAVNOG PROCESA U VANREDNIM OKOLNOSTIMA ODRŽAVANJA NASTAVE.....	14
Slađana ARSIĆ, Biljana ILIĆ, Tatjana KILIBARDA, Akademija vaspitačko medicinskih strukovnih studija Kruševac, Odsek za medicinske nauke Čuprija, Srbija	
UTICAJ COVID PANDEMIJE NA DIJAGNOSTIKOVANJE I LEČENJE TUBERKULOZE U GRADSKOM ZAVODU ZA PLUĆNE BOLESTI I TUBERKULOZU BEOGRAD.....	16
Dejan DIMIĆ, ROKSANDIĆ MILENKOVIĆ M., Gradski zavod za plućne bolesti i TB Beograd, DIMIĆ N., Kliničko bolnički centar „Dr Dragiša Mišović Dedinje“	
UTICAJ EPIDEMIJE COVID 19 NA NEGU I LEČENJE ONKOLOŠKIH PACIJENATA	17
Vasilije KORUGIĆ, DZ „Simo Milošević“ Čukarica	
ZNAČAJ FARMAKOTERAPIJE I NEFARMAKOLOŠKIH MERA ULEČENJU HIPERTENZIJE.....	19
Violeta ILIĆ TODOROVIĆ, Jasmina JOVANOVIĆ MIRKOVIĆ, Christos ALEXOPOULOS, Vesna VESIĆ, Miljana MARKOVIĆ, Akademija vaspitačko medicinskih strukovnih studija, Odsek medicinskih studija Čuprija, Čuprija	
ZASTUPLJENOST VAKCINISANJA PROTIV COVID 19 U DOMU ZDRAVLJA „NOVI SAD“	20
Danica POPOVIĆ, Dom Zdravlja „Novi Sad“, Novi Sad, Regina RISTIĆ, „Biotest“, Novi Sad, Jelena ĐOKIĆ, Institut za puićne bolesti Vojvodine, Sremska Kamenica, Ana MILJKOVIĆ, Dom Zdravlja „Novi Sad“, Novi Sad, Ana BABIĆ, Institut za Kardiovaskularne bolesti Vojvodine, Sremska Kamenica, Filip SAMARĐZIĆ, Klinički Centar Vojvodine, Novi Sad, Republika Srbija	
POSLOVANJE ZA VREME PANDEMIJE COVID 19 U DOMU ZDRAVLJA „NOVI SAD“	24
Danica POPOVIĆ, Dom Zdravlja „Novi Sad“, Novi Sad, Regina RISTIĆ, „Biotest“, Novi Sad, Jelena ĐOKIĆ, Institut za puićne bolesti Vojvodine, Sremska Kamenica, Ana MILJKOVIĆ, Dom Zdravlja „Novi Sad“, Novi Sad, Ana BABIĆ, Institut za Kardiovaskularne bolesti Vojvodine, Sremska Kamenica, Filip SAMARĐZIĆ, Klinički Centar Vojvodine, Novi Sad, Republika Srbija	
SOLARINI DERMATITIS - MERE PREVENCIJE.....	29
Jelena STAMENKOVIĆ, Medicinska škola Beograd, Srbija	
COVID 19 PANDEMIJA KAO STRES KOD ZDRAVSTVENIH RADNIKA.....	31
Selma SINANOVIĆ, Univerzitetski Klinički Centar Tuzla, Bosna i Hercegovina	
NIVO OVLADANOSTI PRAKTIČNIM VEŠTINAMA KOD UČENIKA SREDNJE MEDICINSKE ŠKOLE U COVID 19 SISTEMU ODRŽAVANJA NASTAVE	32
Jovana JOVIĆ, Medicinska škola Čuprija, Akademija vaspitačko-medicinskih strukovnih studija Kruševac, odsek medicinskih studija Čuprija, Slađana ARSIĆ, Akademija vaspitačko-medicinskih strukovnih studija Kruševac, odsek medicinskih studija Čuprija	
UČENICI MEDICINSKE ŠKOLE O POSLEDICAMA PANDEMIJE	36
Elizabeta MARKOVIĆ, Bojana HASANBEGOVIĆ, Medicinska škola „Nadežda Petrović“ Zemun, Srbija	
UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA FUNKCIONISANJE SLUŽBE ZA HEMODIJALIZU – UČENJE NA ISKUSTVU ZA BUDUĆE IZAZOVE.....	43
Jasna TRBOJEVIĆ-STANKOVIĆ, Slaviša SAVIĆ, Medicinski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Klinika za urologiju, KBC „Dr Dragiša Mišović – Dedinje“, Zoran MARJANOVIĆ, Klinika za urologiju, KBC „Dr Dragiša Mišović – Dedinje“	
RANA REHABILITACIJA COVID PACIJENTA SA TROMBOZOM ARTERIJE BRAHIJALIS - prikaz slučaja	47
Momirka MILAKOVIĆ, Bojana KAJKUT, Služba Kliničke rehabilitacije, UKC RS, Banjaluka	

UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA FUNKCIONISANJE POLIVALENTNE PATRONAŽNE SLUŽBE	53
Dušica KAMENIĆ, Dom zdravlja „Novi Beograd“, Beograd, Srbija	
KOMUNIKACIJA MEDICINSKE SESTRE SA OSOBAMA S INVALIDITETOM	54
Antonija LEKO, OB „Dr. Anđelko Višić“ Bjelovar, Bjelovar, Živko STOJČIĆ, OB „Dr. Anđelko Višić“ Bjelovar, Bjelovar; VUB Bjelovar, Bjelovar, Nikolina MEGERLE, OB „Dr. Anđelko Višić“ Bjelovar, Bjelovar, Goranka RAFAJ, VUB Bjelovar, Bjelovar, Hrvatska	
EPIDEMIJE ZARAZNIH BOLESTI U BIOETIČKOJ EDUKACIJI – POVIJESNI PRIMJER POUČAVANJA O POVJERENJU U MEDICINU, ZDRAVSTVENI SUSTAV I ZDRAVSTVENE DJELATNIKE U VRIJEME EPIDEMIJE DJEČJE PARALIZE	62
Nada GOSIĆ, Klub umirovljenih sveučilišnih nastavnika Sveučilišta u Rijeci, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, Razred za humanističke nauke i kulturu	
UTICAJ ZDRAVIH STILOVA ŽIVOTA NA POJAVU KARDIOVASKULARNIH OBOLJENJA	63
Emra ZUKIĆ-BEGIĆ, Alma KARAJKO-MELIĆ, Amra KALČO, Sead KARAKAŠ, Zavod za javno zdravstvo SBK/KSB, Bosna i Hercegovina	
UTICAJ ANKSIOZNOSTI I SPECIFIČNOSTI NJENOG PREVAZILAŽENJA TOKOM PANDEMIJE COVID 19, U ODNOSU NA FUNKCIONISANJE ZDRAVSTVENOG I OBRAZOVNOG SISTEMA	70
Svetlana BANOVIĆ, Visoka zdravstveno – sanitarna škola strukovnih studija “ VISAN “, Beograd, Ivanka ADŽIĆ, Univerzitetski klinički centar Srbije; UZPS	
MENTALNO ZDRAVLJE U DOBA PANDEMIJE	71
Dragana BOŠNJAK, Dom zdravlja Bijeljina, Republika Srpska, BiH	
UTICAJ DEMOGRAFSKIH I SOCIOEKONOMSKIH FAKTORA NA NASTANAK SINDROMA SAGOREVANJA U PRIVATNOM SEKTORU BEZBEDNOSTI U CENTRALNOJ SRBIJI.....	74
Dejan VELJKOVIĆ, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Odred Žandarmerije Kraljevo, Slobodanka MILOVANOVIĆ, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika željeznice Srbije, Niš, Ljiljana KULIĆ, Univerzitet u Prištini, Medicinski fakultet, Kosovska Mitrovica	
EMPATIJA KAO FAKTOR BESA I AGRESIJE KOD SREDNJOŠKOLACA.....	75
Slavica LAZIĆ, Branka PERALOVIĆ, Medicinska škola "Nadežda Petrović", Zemun, Srbija	
HEMORAGIJSKE KOMPLIKACIJE KOD UPOTREBE ANTIKOAGULANTNE TERAPIJE U COVID 19 PNEUMONIJI	79
P. BOGDANOVIĆ, Klinika za kardiologiju VMA, V. BOGDANOVIĆ, ZZZZ radnika ŽS, Z. JOVIĆ, Z. MLADENOVIĆ, P. ĐURIĆ, I. ĐURIĆ, E. STAMENKOVIĆ, G. MILIĆ, N. ĆIRIĆ, N. ŽIVKOVIĆ MILJKOVIĆ, N. NOVIČIĆ, ZZZZ radnika ŽS, Klinika za kardiologiju VMA, D. PILČEVIĆ, Klinika za nefrologiju VMA	
AKUTNO OŠTEĆENJE BUBREGA U COVID 19 INFEKCIJI KOD BOLESNIKA LEČENIH DIJALIZOM	80
Spomenka STANOJKOVIĆ, Klinika za nefrologiju UKCS Srbije, UZPS; Ivanka ADŽIĆ, Univerzitetski klinički centar Srbije; UZPS, Vera SIMIĆ, Medicinska škola „Beograd” i Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Beograd, Srbija	
UTICAJ „COVID 19“ NA MENTALNO ZDRAVLJE ZDRAVSTVENIH RADNIKA	81
Gordana PANOVA, Adnan HADROVIĆ, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka – Univerzitet, Goce Delčev, Štip, R.S. Makedonija, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medika-Kočani	
Prezentacije radova:	
DIGITAL EDUCATION IN NURSING DEN- ERASMUS + FUNDING PROJECT	87
Vedrana VEJZOVIĆ, <i>Assistant profesor</i> , Univerzitet Malme, Švedska	
SPECIFIČNOSTI APOTEKARSKE DELATNOSTI SA OSVRTOM NA APOTEKARSTVO U REPUBLICI SRPSKOJ.....	88
Boro KRSTIĆ, Nada JEVTIĆ, Univerzitet „BIJELJINA“, Ljiljana TOMIĆ, Aleksandra MESAROVIĆ, Farmaceutski fakultet, BiH	
ULOGA MEDICINSKE SESTRE U LEČENJU, TRETMANU I EDUKACIJI BOLESNIKA SA LIMFOMOM	95
Irena JAREVA, JZU-Univerzitedska klinika za radioterapija i onkologija-Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
ULOGA PATRONAŽNE SESTRE KAO FAKTORA USPEŠNOG SPROVOĐENJA IMUNIZACIJE	100
Silvana MIRKOSKA, Poliklinika Bukureš-JZU-Zdravstven dom-Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	

STAVOVI I ZNANJA STANOVNIKA OPĆINE TRAVNIK O HRONIČNOJ BUBREŽNOJ INSUFICIJENCIJI.....	107
Alma KARAJKO-MELIĆ, Emra ZUKIĆ-BEGIĆ, Amra KALČO, Sead KARAKAŠ, Zavod za javno zdravstvo SBK/KSB, Bosna i Hercegovina	
SAČUVAJMO SVOJE MENTALNO ZDRAVLJE	113
Jelena HADŽIĆ, Snežana VASIĆ, VMS Oopšta bolnica Čuprija	
PHYSIOTHERAPY EFFECTS AND EXPERIMENTAL ACUPUNCTURE.....	114
Blagica PANOVA, PZU-Physio-medicA-Kočani, Gordana PANOVA, Faculty of Medical Sciences - University "Gotse Delcev" – Stip, Nikolaj DIMITAR DIMITROV, Medicinski fakultet-Trakijski Univerzitet-Stara Zagora, R. Bugarija, Dimitrinka ATANASOVA, Medicinski fakultet-Trakijski Univerzitet-Stara Zagora,R. Bugarija	
COVID 19 TRUDNOĆA I POROĐAJ	118
Andreja GLIŠIĆ, Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu, Klinika za ginekologiju i akušerstvo, Klinički centar Srbije, Beograd, Srbija	
STRES INCONTINENCE SURGERY (TVT TOT) AND SACROSPINAL COLPOPEXY IN COVID PANDEMIC	119
Miloš RADOVIĆ, Klinika za ginekologiju i akušerstvo, Klinički centar Srbije, Beograd, Srbija	
S GINEKOLOGIJE U BORBU S COVIDOM	120
Iva KEGLEVIĆ, Slaven MEDJIMUREC, KBC Rijeka, Fakultet zdravstvenih studija u Rijeci, Teo LINIĆ, KBC Rijeka	
UMETNOST DOJENJA - POČAST KAPACITETU ŽENSKOG TELA I NEOGRANIČENIM DUBINAMA MAJČINOG SRCA.....	127
Stefanija JORDANOVSKI, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
ULOGA PATRONAŽNE SLUŽBE U PRENATALNOJ I POSTNATALNOJ ZDRAVSTVOJ ZAŠTITI ŽENA U OPŠTINI SVETI NIKOLE.....	131
Despina CVETANOVSKA, JZU-Zdravstven dom-Sveti Nikole, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
UVEK NA OPREZU: SAMOKONTROLA HRONIČNIH BOLESTI U PEDIJATRIJSKOM UZRASTU TOKOM TRAJANJA PERIODA PANDEMIJE COVID-19: PREGLEDNI RAD	136
Mirjana SMUĐA, Akademija strukovnih studija Beograd, Osek Visoka zdravstvena škola, Katedra za strukovne medicinske sestre, babice i vaspitače, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Ivana MINAKOVIĆ, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Katedra za opštu medicinu i gerijatriju, Dom zdravlja “Novi Sad”, Dejan ŽIVANOVIĆ, Visoka škola socijalnog rada u Beogradu, Jovan JAVORAC, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Katedra za internu medicinu, Institut za plućne bolesti Vojvodine, Sremska Kamenica, Republika Srbija	
ULOGA PATRONAŽNE SESTRE U OTKRIVANJU I POKAZIVANJU STANJA DIJABETESA STANOVNIŠTVA NA TERITORIJI REPUBLIKE SEVERNE MAKEDONIJE U PERIODU 2018-2022	142
Suzana ĐORĐIJEVSKA, JZU-Zdravstveni centar - Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
NIVO ZNANJA, STAVOVI I PRAKSA ŽENA U REPRODUKCIJI U VEZI SEKSUALNO PRENOSIVIH BOLESTI	146
Natalija DEČOVSKI, Valentina GORIČANEC, Katerina LAZAREVA, Daniela DAMJANOSKA TODOROVSKA, Lejla ASANI, Međunarodni Balkanski Univerzitet Skopje, Republika Severna Makedonija	
EKSTRAKORPORALNA CIRKULACIJA ULOGA I ZNACAJ KLINICKOG PERFUZERA U HIRURGIJI.....	155
Branko LUKIĆ, Klinika za kardiohirurgiju Niš, Srbija	
POVEZANOST METABOLIČKE KONTROLE I KVALITETA ŽIVOTA U VEZI SA ZDRAVLJEM PEDIJATRIJSKIH PACIJENATA OBOLELIH OD DIJABETESA TIP 1 TOKOM TRAJANJA PERIODA PANDEMIJE COVID 19	156
Mirjana SMUĐA, Akademija strukovnih studija Beograd, Osek Visoka zdravstvena škola, Katedra za strukovne medicinske sestre, babice i vaspitače, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Tatjana MILENKOVIĆ, Institut za zdravstvenu zaštitu majke i deteta Srbije “Dr Vukan Čupić”, Ivana MINAKOVIĆ, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Katedra za opštu medicinu i gerijatriju, Dom zdravlja “Novi Sad”, Vera ZDRAVKOVIĆ, Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu, Katedra za pedijatriju, Univerzitetaska dečja klinika u Beogradu, Dragana MILUTINOVIĆ, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Katedra za zdravstvenu negu, Republika Srbija	

ANALIZA FORMALNOG OBRAZOVANJA MEDICINSKIH SESTARA U REPUBLICI SEVERNOJ MAKEDONIJI.....	165
Valentina GORIČANEC, Natalija DEČOVSKI, Katerina LAZAREVA, Daniela DAMJANOSKA TODOROVSKA, Lejla ASANI, Međunarodni Balkanski Univerzitet Skoplje, Republika Severna Makedonija	
ULOGA PATRONAŽNE SESTRE U NEZI, LEČENJU I EDUKACIJI OSOBA KOJE BOLUJU OD ALCHAJMEROVE BOLESTI.....	171
Julijana VULOVSKA KOSTOVA, Vtor ciklus studii-Fakultet medicinskih nauka – Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
EPILEPSIJA.....	175
Jelena RISTIĆ, OB Čuprija	
ULOGA PATRONAŽNE SESTRE U LEČENJU ONKOLOŠKIH RANA.....	176
Verica KOSEVSKA, JZU, Majka Tereza-Onkološka klinika-Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
ALKOHOLIZAM JE BOLEST NIJE VIC	180
Jasmina NIKOLIĆ , Suzana STOJANOVIĆ, Opšta bolnica Čuprija	
RAZVOJ I PRESPEKTIVE PATRONAŽNE SLUŽBE U OPŠTINI SVETI NIKOLE	181
Milena STOJANOVA, JZU-Zdravstveni dom -Sveti Nikole-R.S.Makedonija, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
ULOGA MEDICINSKE SESTRE U LEČENJU PACIJENATA SA HEMORAGIČNIM ŠOKOM.....	185
Arieta MUČA MUSTAFA, SUGS-Cvetan Dimov-Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
RAZLOG DOLASKA DJECE U HITNU PEDIJATRIJSKU AMBULANTU	190
Alen SADIKOVIĆ, Snježana GALIĆ-LUKŠIĆ, Odjel za pedijatriju, OB Dr. Ivo Pedišić, Sisak	
ZDRAVSTVENO PROSVEŠĆIVANJE POPULACIJE O IMUNIZACIJI PROTIV POLIOMIJELITISA.....	191
Selena VELIĆ, Jasmina JOVANOVIĆ MIRKOVIĆ, Akademija vaspitačko-medicinskih strukovnih studija, Odsek medicinskih studija Čuprija, Srbija	
ULOGA MEDICINSKIH SESTARA U LIJEČENJU OBOLJELIH OD HRONIČNOG HEPATITISA C U DOBA PANDEMIJE COVID 19	199
Jelena PETROVIĆ, Jasminka DELIĆ, UKC RS, Klinika za infektivne bolesti Banjaluka; Republika Srpska, BiH	
UTICAJ COVID 19 INFEKCIJE NA PORAST BROJA OBOLJELIH OD HIV INFEKCIJE.....	205
Sanja SAVKOVIĆ, Dijana KNEŽEVIĆ, Jelena PETROVIĆ, Jasminka DELIĆ, Udruženje medicinskih sestara i tehničara Republike Srpske, UKC Banja Luka	
ZADRUGE KAO NOSIOCI ZDRAVSTVENOG PROSVEĆIVANJA U RURALNIM SREDINAMA – POSTKOVID ERA.....	210
Dragan MILETIĆ, Suzana PAVLOVIĆ, Visoka zdravstveno-sanitarna škola strukovnih studija „VISAN“, Zemun, Srbija	
ZADOVOLJSTVO STUDENATA PRIMALJSTVA FAKULTETA ZDRAVSTVENIH STUDIJA U RIJECI NASTAVNIM PROCESOM U VRLJEME COVID-19 PANDEMIJE.....	218
Deana ŠVALJUG, Sandra BOŠKOVIĆ, Daniela MALNAR, Sveučilište u Rijeci, Fakultet zdravstvenih studija, Republika Hrvatska	
PRIZNAVANJE PROFESIONALNIH KVALIFIKACIJA BABICA I PRIMENA REGULATIVE U REPUBLICI SRBIJI.....	227
Vera SIMIĆ, Medicinska škola „Beograd” i Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Ivanka ADŽIĆ, Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Doroteja SIMIĆ, Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Jelena MILOVIĆ, Mirjana HARDI, Medicinska škola“Beograd“ Beograd, Srbija	
SPECIFIČNOSTI AKUTNE REHABILITACIJE U PEDIJATRIJSKIM JEDINICAMA INTENZIVNOG LEČENJA	232
Dejan NIKOLIĆ, Medicinski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd; Univerzitetska dečja klinika, Beograd, Srbija	

ZNAČAJ RAZVOJA ZDRAVSTVENOG I MEDICINSKOG TURIZMA U BANJAMA SRBIJE	233
Vera SIMIĆ, Medicinska škola „Beograd” Beograd i Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Ivanka ADŽIĆ, Klinički centar Srbije, Jelena MILOVIĆ, Nursing School “Beograd” Belgrade, Mirjana HARDI, Medicinska škola „Beograd” Beograd, Udruženje zdravstvenih, Doroteja SIMIĆ, Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije	
DEZINFEKCIJA BOLNIČKE SREDINE TOKOM KOVID PANDEMIJE U UNIVERZITETSKOM KLINIČKOM CENTRU REPUBLIKE SRPSKE.....	236
Silvana TRIFUNOVIĆ; Jadranka STANISAVIĆ-ŠIMIĆ; Univerzitetski klinički centar Republike Srpske, Janja BOJANIĆ; Institut za javno zdravstvo Republike Srpske, Biljana PERIĆ; Dragojla ĐOKIĆ; Srđan BLAGOJEVIĆ, Univerzitetski klinički centar Republike Srpske	
POROĐAJ U VODI.....	242
Danica RADULOVIĆ, Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Vera SIMIĆ, Medicinska škola „Beograd” Beograd i Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije	
KOMPLIKACIJE KOD PACIJENATA SA UDRUŽENIM KOMORBIDITETIMA U ORTOPEDIJI NAKON PANDEMIJE COVID 19	243
Miljan STOJANOVIĆ, Ivica KOVAČEVIĆ, Univerzitetski klinički centar Srbije	
ULOGA MEDICINSKE SESTRE U PREVENCIJI, LEČENJU I EDUKACIJI OBOLELIH OD RAKA DOJKE	245
Tanja MITROVSKA, JZU-Univerzitetska klinika za radioterapiju i onkologiju-Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
ZDRAVSTVENO PONAŠANJE I VASPITANJE ZA ZDRAVLJE SREDNJOŠKOLACA	249
Jelena MILOVIĆ, Vera SIMIĆ, Medicinska škola „Beograd” Beograd i Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije	
ETIKA VS ZAKON U ANESTETIČARSKOJ PRAKSI.....	251
Mevludin BABAJIĆ, Mirza JAHIĆ, Samira BABAJIĆ, Adisa OMEROVIĆ, UDRUŽENJE ANESTETIČARA U BIH	

УЛОГА МЕДИЦИНСКЕ СЕСТРЕ У ЛЕЧЕЊУ ПАЦИЈЕНАТА СА ХЕМОРАГИЧНИМ ШОКОМ

Ариета Муча МУСТАФА, СУГС-Цветан Димов-Скопље
Гордана ПАНОВА, Факултет медицинских наука-Универзитет, Гоце Делчев, Штип, С. Македонија
Гордана КАМЧЕВА-МИХАИЛОВА, Факултет медицинских наука-Универзитет, Гоце Делчев, Штип, С.
Македонија
Благица ПАНОВА, ПЗУ-Физио-медицина-Кочани

Abstract

The state of shock is one of the circumstances that endangers the victim's life in case of injury. It is important to achieve stabilization of vital functions with proper measures, which do not cause additional damage when the victim is in a state of shock. In hemorrhagic shock, attention should be paid to blood loss, both internal and external bleeding. The task of the nurse in the pre-hospital environment is to know and recognize the clinical signs that appear in a victim of hemorrhagic shock and to act accordingly.

Research methodology: The research is based on quantitative methodology. The research was conducted using a survey questionnaire among graduated nurses, and the obtained results were processed with the Excel program and displayed on graphs.

Results: Observation and measures of the victim in hemorrhagic shock are critical. We found that they have great knowledge about recognizing and taking measures in the case of an injured person in hemorrhagic shock.

Conclusion: Knowing the measures to be taken in case of hemorrhagic shock in the prehospital environment is important for employees in the emergency department before the hospital because timely recognition and measures can save the life of a person in hemorrhagic shock in the prehospital environment.

Key words: shock, hemorrhagic shock, hypovolemic shock, signs of shock, bleeding.

Апстракт

Стање шока је једна од околности која угрожава живот жртве у случају повреде. Важно је правилним мерама постићи стабилизацију виталних функција, које не изазивају додатну штету када је жртва у стању шока. Код хеморагичног шока треба обратити пажњу на губитак крви, како унутрашње тако и спољашње крварење. Задатак медицинске сестре у преболничком окружењу је да познаје и препозна клиничке знаке који се јављају код оштећеног у хеморагичном шоку и да у складу са тим поступа.

Методологија истраживања: Истраживање је засновано на квантитативној методологији. Истраживање је спроведено коришћењем анкетног упитника међу дипломираним медицинским сестрама, а добијени резултати су обрађени програмом Екцел и приказани на графиконима.

Резултати >Посматрање, препознавање и мере жртве у хеморагичном шоку су критичне. Утврдили смо да поседују велико знање о препознавању и предузимању мера у случају повређеног у хеморагичном шоку.

Закључак: Познавање мера које треба предузети у случају хеморагичног шока у прехоспиталном окружењу важно је за запослене у ургентном одељењу пре болнице јер благовремено препознавање и мере могу да спасу живот особе у хеморагичном шоку у прехоспиталном окружењу.

Кључне речи: шок, хеморагични шок, хиповолемијски шок, знаци шока, крварење.

Увод

Хеморагични шок је примарни облик хиповолемијског шока и представља хеморагију, што значи екстравазацију крви изван васкуларног кревета. Упркос различитим врстама шока, болничари одређују да ли се крварење може контролисати. Из тог разлога, веома је важно тачно препознати симптоме.

Симптоми који прате крварење

Хеморагични шок се односи на губитак више од 1/3 запремине крви. Тело може да надокнади губитак који не прелази ову вредност смањењем капацитета судова уз повећање крвног притиска. Хеморагични шок се најчешће јавља током операције, али постоји више разлога за динамичко стање опасно по живот. То укључује: 1. Екстензивне трауме (затворене или отворене природе),

2. постоперативно крварење,

3. Спонтано крварење (обично се дијагностикује код пацијената са лошом коагулацијом или који узимају антикоагулансе),

4. Крварење из гастроинтестиналног тракта
5. Руптура ванматеричне трудноће,
6. Крварење из варикозитета једњака током отказивања јетре,
7. Опекотине трећег степена.
8. За сваки шок, укључујући и хеморагични шок, можемо разликовати две фазе – уравнотежену и неконтролисану.

Карактеристична карактеристика парне фазе је покушај да се надокнади губитак крви, што укључује стимулацију симпатичког система, који није равнодушан према телу. Дакле, први симптоми развоја хеморагичног шока су:

1. Слабост,
2. Вртоглавица,
3. Бледа кожа,
4. прекомерно знојење
5. Повећана жеђ
6. Смањење диурезе,
7. Слабост откуцаја срца.

Ако се први симптоми препознају као симптоми хеморагичног шока, лечење може бити ефикасно. Ако пацијент не препозна симптоме, долази до неконтролисане фазе која је повезана са критичним слабљењем протока ткива. Респираторни мишићи и срце престају да раде како би требало јер крв не може да транспортује праву количину кисеоника и хранљивих материја.

У декомпензованој фази јавља се хипотензија, срчани удар, губитак свести и ацидоза. Упркос медицинској нези, у овој фази може доћи до отказивања више органа и пацијент може умрети.

Симптоми и количина изгубљене крви

Озбиљност хеморагичног шока може зависити од количине изгубљене крви, што такође доводи до појаве специфичних симптома: <750 мл утрацонеј крви (15 проц. Calkowiteј krwi)– убрзан пулс (<100), крвни притисак нормалан, дисање нормално, кожа нормална, свест нормална,

Изгубљено 750-1500 ml изгубљене крви (15-30% укупне запремине крви) – пулс ~100, смањена напетост пулса, 20-30 удисаја у минути, кожа бледа на притиску, стање свести нормално,

Изгубљено 1500-2000 ml крви (20-40% укупне запремине крви) – пулс ~ 120, крвни притисак <90 mmHg, 30-40 удисаја у минути, продужено бледо након компресије, пацијент је анксиозан,

Изгубљено > 2000 ml крви (> 40% укупне запремине крви) – пулс > 40, крвни притисак < 60 mmHg, бледа, хладна кожа, пацијент може постати летаргичан.

У случају пружања прве помоћи пацијенту са дијагнозом хеморагичног шока, крварење се зауставља. Ако се изоловано крварење може обезбедити на месту догађаја, ситуација се може решити течно терапијом. Пацијенти који могу да се подвргну хемостази само у болничким условима треба што пре да се превезу у болницу колима Хитне помоћи. Спасилац треба да заштити респираторни тракт повређени, јер губитком крви пацијент губи еритроците који су носиоци кисеоник.

Хитна помоћ за хеморагични шок

Након позива медицинског тима, препоручљиво је предузети следеће радње:

1. Зауставите крварење, ако је видљиво, свим расположивим средствима (спаљивање, превијање, стискање ране).
2. Уклањање свих предмета који ометају нормално дисање.
3. Важно је одвезати затегнуту крагну, уклонити фрагменте зуба из уста, повраћање, страво тело (често после саобраћајне незгоде), спречити да језик упадне у назофаринкс.
4. Ако је могуће, дајте људима не-опојне лекове (Fortral, Lexir, Tramal), који не утичу на циркулацију крви и респираторну активност.

Није препоручљиво померати повређеног, посебно ако је крварење унутрашње.

Терапија У овом случају је важно што пре спровести течну терапију (кристалоиди и колоиди), захваљујући којој је могуће попунити васкуларни кревет. Као резултат тога, ризик од смрти пацијента је значајно смањен. У случају хиповолемијског шока

1 стадијума, пацијенту треба дати 1000 ml изотоничних кристалоида. У фази II или више, даје се 500 ml течности. Међутим, треба имати на уму да због хипотермије, кристалиде треба загрејати пре примене. 5 одсто је углавном у возилима хитне помоћи. растворе глукозе, међутим, не треба давати жртви јер могу да уђу у ћелије, узрокујући њихово отицање.

1. Лечење пацијента који доживљава хеморагични шок првенствено се састоји од: заустављања крварења,
2. Давање кисеоника,
3. Давање течности,
4. Заштита од губитка топлоте,
5. Подизање ногу пацијента горе,
6. Обезбеђивање адекватне вентилације.

Лечење хеморагичног шока током хоспитализације - Након процене стања пацијента, мерења крвног притиска, откуцаја срца, дисања, стабилности свести, крварење се зауставља. Додатне активности

1. Удисање кисеоника катетерима (интраназално) или маском.
2. Обезбеђивање приступа васкуларном кревету.
3. За ово се катетеризира централна вена.
4. Код губитка више од 40% ВСС користи се велика феморална вена Инфузиона терапија са увођењем кристалоида или колоида Инфузиона терапија са увођењем кристалоидних или колоидних раствора, ако је крварење интензивно и обилно – еритроцит. масе.
- Уградња Foliev катетер за контролу мокрења по сату и дневно (за процену ефикасности инфузије).
2. Тест крви

Сврха седатива (седатива) и аналгетика.

Када је губитак крви већи од 40% запремине биолошких течности, инфузиону терапију треба спровести у 2-3 вене истовремено, паралелно са инхалацијом 100% кисеоника кроз анестетичку маску. Потребне су и ињекције лекова који садрже допамин или епинефрин.

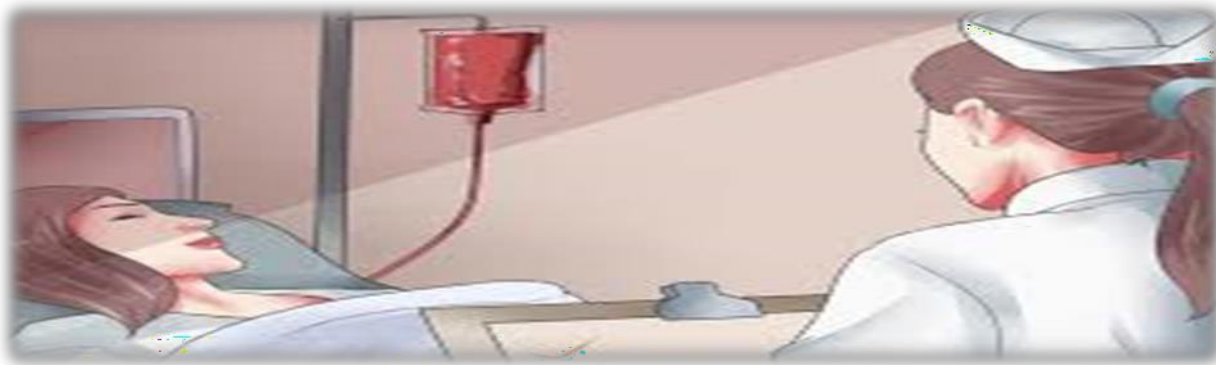
Масивни губитак крви узрокован шоком који се назива хеморагијски шок (хеморагични шок), чест код трауме узроковане крварењем, крварења од пептичког улкуса, варикозитета једњака, акушерских и гинеколошких болести узрокованих крварењем. Након појаве хеморагичног шока не зависи само од количине губитка крви, губитак крви зависи и од брзине. Шок је често брз, јак (више од укупне запремине крви од 30 - 35%) и у случају се јавља недостатак правовременог надокнађивања губитка крви. У многим случајевима крварење није тешко дијагностиковати. Лабораторијски тестови нису потпуно тачни. Пошто за кратко време након акутног губитка крви, кретање течности такође не може бити очигледно, виде се индикатори тешко проходних тестова крви. Ако је процес крварења мало дужи, течност се постепено помера, повећава се концентрација у крви, што се манифестује повећањем хемоглобина, хематокритом, повећава се однос азота урее и креатинина у крви. Ако је процес крварења дужи, велика количина губитак крви, посебно у слободној води се губи постепено, долази до повећања серумског натријума. Укратко, шок, губитак крви треба у потпуности проценити, клинички се често потцењује, треба поменути. Када је велики губитак крви, изазива озбиљан хиповолемијски шок, док је још увек тешко разумети клинички значајну и правилност промена, посебно обнављање рехидрациона терапија такође тешко показује позитивне резултате, треба узети у обзир да се може поставити централни венски катетер или плућни катетер за инвазивно хемодинамско праћење. Притисак се може посматрати кроз централни венски притисак (CVP) и притисак клина у плућној артерији (PCWP), смањен минутни волумен срца, смањена је венска zasiћеност кисеоником (CVO 2) и повећана је системска васкуларна отпорност.

Третман хеморагичног шока у програму, први који обезбеђује проходан дисајни пут и ефикасну хемостазу. Вентилација дисајних путева и кисеоник су основни услови и треба их ефикасно гарантовати. Код тешког шока и инсуфицијенције циркулације, пацијенте такође треба интубирати и дати им механичку вентилацију.

Хемостаза је да спречи настанак шока и развој важних мера. Ефикасна хемостаза је изводљива хитна мјера; примена турникета је такође веома ефикасна. Успостављањем инфузионог канала одмах се постиже брза рехидрација. Тешко стање шока, потребна је брза примена 1-2 l изотонично уравнотеженог раствора соли, након чега следи најбољи додаток крви крста.

Посебно у примени избалансираног раствора соли након капацитета опоравка, за опоравак не може да се испуни захтев, потребна је трансфузија црвених крвних зрнаца, хемоглобин достиже 10g/dl више. У ту сврху, посебно у прехоспиталној првој помоћи, употреба хипертоничних физиолошких раствора за постизање брзог ширења праксе остаје контроверзна.

Без проласка кроз централни венски катетер или катетер плућне артерије ради откривања околности, потребно је реализовати индикатор са следећим клинички третман, количина урина да се постигне 0,5-1,0ml/(kg,h), нормално срце, нормалан крвни притисак, капиларно васкуларно пуњење добро, перцепција је нормална.

Класификација хеморагичног шока

Прва фаза је компензована. Смањење ВСС-а није више од 25%. По правилу, жртва је свесна, крвни притисак је смањен, али умерено, пулс је слаб, тахикардија - до 110 откуцаја у минути. Кожа је визуелно бледа и благо хладна.

Друга фаза је декомпензована. Губитак крви достиже 40% ВСС. Постоји акроцијаноза, поремећена свест, притисак је значајно смањен, пулс је нит, тахикардија - до 140 откуцаја у минути. Поред тога, може се посматрати олигурија, диспнеја, хладноћа екстремитета.

Трећа фаза је неповратна. Хеморагични шок тешког степена има симптоме који указују на изузетно опасно стање пацијента: потпуни губитак свести, мраморна боја коже (бледа са јасно видљивим контурама крвних судова). Губитак крви прелази 50% укупног ВСС. Тахикардија достиже 160 откуцаја у минути, систолни притисак је мањи од 60 mm Hg. Пулс је веома тешко одредити. Последња фаза укључује употребу хитних метода реанимације

Хеморагични шок се најчешће јавља током операције, али постоји неколико узрока динамичног стања опасног по живот. Ту спадају:

1. Екстензивне трауме (затворене или отворене природе),
2. постоперативно крварење,
3. Спонтано крварење (обично се дијагностикује код пацијената са лошом коагулацијом или који узимају антикоагулансе),
4. Крварење из гастроинтестиналног тракта
5. Руптура ванматеричне трудноће,
6. Крварење из варикозитета једњака током отказивања јетре,
7. Опекотине трећег степена.

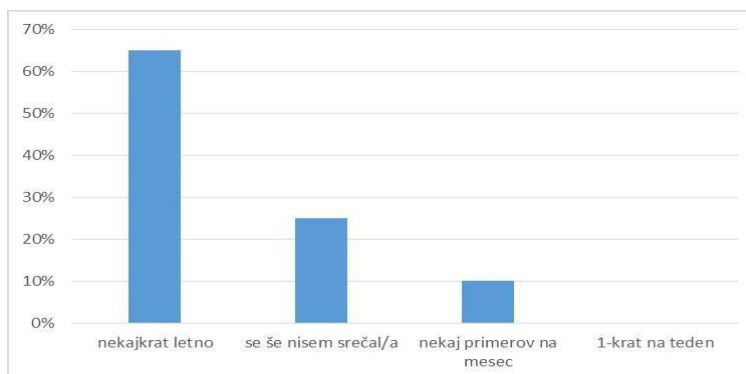
За сваки шок, укључујући и хеморагични шок, можемо разликовати две фазе - уравнотежену и неконтролисану.

Сврха рада

Да покаже колико медицинских сестара сусреће особе са хеморагичним шоком и на који начин им помажу.

Резултати и дискусија

Већина испитаника је већ упознала особу повређену у хеморагичном шоку. Графикон 1 показује да се испитаници сусрећу са жртвом хеморагичног шока неколико пута годишње (52 (65%)), затим следе испитаници који никада нису наишли на жртву хеморагичног шока на терену (20 (25%)), неколико случајева месечно је одговорило 8 (10%) испитаника. Међутим, нико се не сусреће са повређеном особом у хеморагичном шоку једном недељно (0%).

Већина испитаника сматра да је њихово знање о шоку довољно добро, чак 58 (72%) испитаника је одговорило потврдно, 20 (25%) испитаника не може да процени своје знање о шоку, а у мањини је одговорило 2 (3%) испитаника негативно . У области шока или хеморагијског шока 68 (84%) испитаника захтева додатна знања, 10 (13%) испитаника је неодлучно и 2 (3%) испитаника не жели додатна знања о шоку. Приликом идентификовања хеморагијског шока испитаници одговорили на неколико датих симптома.

Закључак

У завршном делу спровели смо анкету којом смо утврдили да се медицинске сестре у ургентним јединицама не сусрећу тако често у преболничким условима са жртвама хеморагичног шока. Испитаници добро препознају мере за повређеног у хеморагичном стању. шок, а добро препознају и виталне знаке. пратећи само ове и знакове шока. Међутим, они нешто мање знају о степену шока и процени губитка крви. Било би занимљиво сазнати који степен шока је познат медицинском особљу на већим преболничким одељењима, јер претпостављамо да ће особље већа је вероватноћа да ће се наићи на жртве хеморагије Шок Добро посматрање повређених, препознавање симптома и одговарајућа нега могу спасити живот.

Коришћена литература

1. Bonanno, F. G., 2011. Clinical pathology of the shock syndromes. *Journal of Emergencies, Trauma, and Shock*, 4(2), pp. 233-243.
2. Bougle, A., Harrois A. & Duranteau J., 2013. Resuscitative strategies in traumatic hemorrhagic shock. *Annals of Intensive Care*, 3(1), p. 1.
3. Campbell, J. E., 2008. About ITLS. In: J. E. Campbell, ed. *International trauma lifesupport for prehospital care providers*. 5th ed. New Jersey: Pearson Education, pp.9-19.
4. Campbell, J. E., Stevens, J. T. & Charpentier, L., 2008. Assessment and initial management of the trauma patient. In: J. E. Campbell, ed. *International trauma life support for prehospital care providers*. 5th ed. New Jersey: Pearson Education, pp. 28-44.
5. Cannon, J. W., 2018,. Hemorrhagic shock. *New England Journal of Medicine*, 378(4), pp. 370–379.